

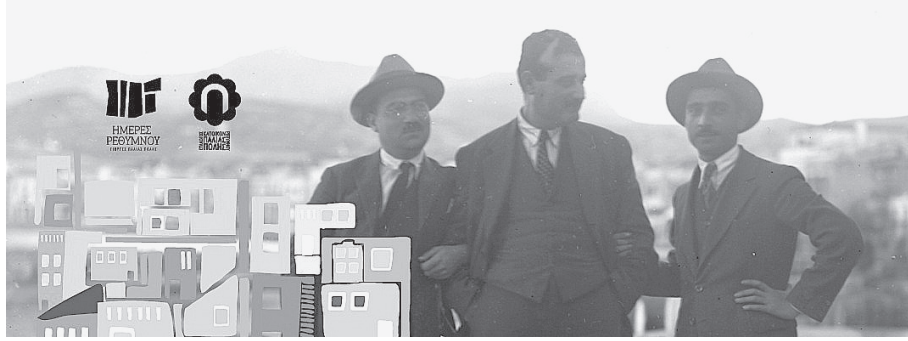
πολιτισμός

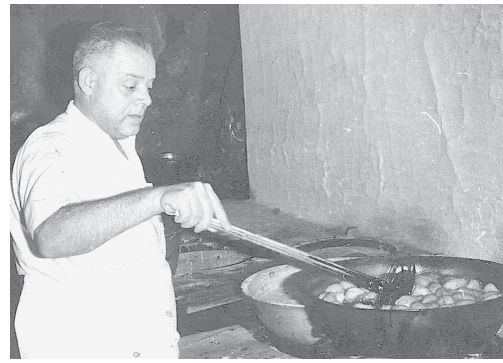
■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 77

Ψηφίδες από την ιστορία του ρεθεμνιώτικου χιούμορ

Ποιος είπε ότι η ιστορία είναι κατ' ανάγκη ανιαρή; Θα προσπαθήσουμε να τον διαψεύσουμε με μια ακόμα περιήγηση κοινωνικής ιστορίας, μετά από εκείνες που πραγματοποιήσαμε με θέματα τις δύσκολες ιστορικές ώρες (Το Ρέθυμνο του τρόμου) και τη διατροφή (Η τροφή του Ρεθύμνου). Γιατί, ένας τόπος δεν χαρακτηρίζεται μόνο από τις σοβαρές στιγμές του, αλλά και από τις εύθυμες, οι οποίες μάλιστα είναι ευθέως ανάλογες με την ευφυΐα και την ευρύτητα σκέψης των κατοίκων του. Όπως είχε τοποθετήσει το θέμα ο Βολταίρος, «Το χιούμορ είναι το προνόμιο της ευφυΐας», και τέτοια φαίνεται να διέθετε διαχρονικά άφθονη το Ρέθυμνο. Η ιστορία του βρήκει από αστεία και ανέκδοτα, από κωμικές και τραγελαφικές καταστάσεις, από ειρωνείες και παρωδίες, από «μπροκώματα», «πετώματα», πλάκες και «ρέγκια», από μασκαρέματα φάρσες και νίλες. Ας δούμε σήμερα συντομογραφικά κάποιες από αυτές.

Υπήρξε άραγε εποχή που οι κάτοικοι της πόλης μας αποζημιούνταν από την οικονομική τους ανέχεια, σκαρώνοντας πλάκες στους φίλους τους, στους γείτονές τους, ακόμα και στις γυναίκες τους; Τι κασκαρικά σκάρωσε κάποτε ο μακαρίτης Αντώνης Σπανουδάκης στη γυναίκα του, ώστε αυτή να του την αντιγυρίσει κατά πολύ χειρότερη, έτσι που οι Ρεθεμνιώτες μέχρι σήμερα να γελούν με τη «σουπιά» του συντέκνου, τού Μανώλη Κανακάκη, του γνωστότερου ως λουκουματζή;

Τι δεσμός ήταν αυτός που συνέδεε τον βιβλιοπώλη και πιο γνωστό πειραχτήρι του Ρεθύμνου Αριστόδημο Χατζηδάκι με την Μαριγώ Νταμουλή Τσιριντάνη, την γνωστότερη ως «Νταμουλιούδαινα»; Ήταν βέβαια συγγενικός, αφού ήταν η πεθερά του, αλλά και δεσμός φιλοπαιγμοσύνης. Άραγε, τι να της ψιθύρισε στο αυτί όταν εκείνη τον ρώτησε «Ποιος είναι τουτσοσέ» για τον στιβαρό δικαστικό, και γιατί εκείνη να του απάντησε με νόημα «Εκατάλαβά τονα εγώ, μα το ίδιο του κάνει...»;

Εσείς θα του το συγχωρούσατε το Νικόλα του Μαλανδράκη, του επονομαζόμενου και Τζουριού, που διετέλεσε και φαροφύλακας στο παλιό λιμάνι, να σας γράψει εν ζωή τον επικήδειό σας; Κι όμως ο αγαθότατος Δημήτρης Λεφάκης, μεγαλέμπορος του Ρεθύμνου, πρωτεργάτης της κατασκευής της Προκουμιάς και επί' ολίγον δήμαρχος της πόλης το παράβλεψε, όταν συνήλθε. Μπορούσε όμως να του συγχωρήσει και το ότι δεν σταματούσε να παραπονιέται εδώ κι εκεί, λέγοντας: «Κρίμα τις ώρες που 'χασα, το λόγο να του γράψω»;

Τι μπορεί να σκαρώσει ένα ευφύες και σπιρτάτο γκαρσόνι σε ένα καθώς πρέπει κατάστημα εστίασης; Ένα τέτοιο διέθετε το βενιζελικό εστιατόριο του Αντώνη Λαμπάκη στην παραλία, το πρώτο που τόλμησε να βγάλει καθίσματα στην αμμουδιά πριν ακόμα από την κατασκευή της Προκουμιάς, στα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα. Τι να σκάρωσε πάλι στον αξιότιμο διευθυντή Τράπεζας κ. Βλαχάκη, έτσι που εκείνος να σκάει από μέσα του, ενώ υποδύονταν ότι γελά μαζί με τους θαμώνες του εστιατορίου;

Οι περίοδοι λειψυδρίας, σαν την φετινή, ήταν πολλές στο παρελθόν στην Κρήτη. Κάθε φορά, όταν ο κόμπος έφτανε στο χτένι, οι ιερείς του Μητροπολιτικού Ναού έπαιρναν από την εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας την εφέστια εικόνα και την περιέφεραν εν πομπή στις τέσσερις άκρες του Ρεθύμνου. Γιατί όμως έξω από το Ορφανοτροφείο ο ΠαπαΓρηγόρης Βοριαδάκης σταμάτησε τη λιτανεία και απεκάλεσε άθεους όλους όσους συμμετείχαν σ' αυτήν;

Ποια τραγελαφικά συνέβησαν κατά την κατασκευή και τη λειτουργία των πρώτων τουριστικών ξενοδοχείων της πόλης, τη δεκαετία του 1970; Και γιατί ο Νίκος Δασκαλαντωνάκης να μην προσλάβει τελικά γκαρσόνι στο «Ρίθυμνα» τον κοντοχωριανό του τον Νικολή από την Κοζαρέ, που θέλησε να αφήσει τη βοσκοκή και να ασχοληθεί με τον τουρισμό; Αφού μάλιστα γνώριζε ακόμη και το «come hier»;

Τι του ήρθε το εστιατόριο Δημήτρη Καλοκύρη να θέλει εκτός από τον μάγειρα να κάνει και τη σωφραγία; Αφού μάλιστα μαζί με τον πρώτο συνεταίρο του, τον Βασιλάκη, αλλά και με τον δεύτερο, τον Πλυμάκη, είχαν φροντίσει να μετακαλέσουν οδηγούς στο Ρέθυμνο για τα πρώτα φορντάκια που είχαν φέρει ως ταξί. Και γιατί ο Γιώργης Γεωργασιάνης (φωτογραφία) θαρρεύτηκε να τον αφήσει τον ίδιο να οδηγήσει, αλλά σε λίγο άρχισε να ουρλιάζει «Πα σταμάτα, Δημητράκη»;

Εκτός από το καλό του όνομα, αυτό που θέλει κάθε επαγγελματία είναι να πληρώνεται για τις υπηρεσίες που προσφέρει. Το ίδιο ασφαλώς συνέβαινε και με τον Βασίλη Σκελετζή και το μαγερικό του με τις ονομαστές μακαρονάδες στην οδό Αρκαδίου. Γι' αυτό και, όταν κάποια φορά είδε ότι μια παρέα Ανωγειανών ήταν ικανοί να μην τον πληρώσουν, διακινδύνευσε μ' αυτούς ένα στοίχημα. Πώς άραγε τα κατάφερε και το έχασε;

του τυπογραφείου να τα κολλήσει παντού, παραμένει μυστήριο. Τι είδε λοιπόν την άλλη μέρα από το παράθυρο του σπιτιού του, εκεί στο Κολωνάκι;

Φαίνεται ότι το είχε πει πριν από χρόνια, ότι δηλαδή «άλλο δεν ήθελα απ' το να δω τι θα γενεί όντε θα κλείσω τα μάτια μου!». Αυτός ο ίδιος, λοιπόν, ο χημικός και εκδότης της εφημερίδας «Αστραπή» Στέλιος Δρακάκης (φωτογραφία), διοργάνωσε τέλεια τα σχετικά με την κηδεία του. Το πώς έπεισε τον Σπύρο Μαραγκουδάκη να του τυπώσει τα νεκρώσιμα και τον πιτσιρικά του τυπογραφείου να τα κολλήσει παντού, παραμένει μυστήριο. Τι είδε λοιπόν την άλλη μέρα από το παράθυρο του σπιτιού του, εκεί στο Κολωνάκι;

Ο Εμμανουήλ Παπαδάκης ή Παπαδάκος (1830-1878) ήταν ένας πλούσιος λαδέμπορος από την Επισκοπή Ρεθύμνης. Ήταν ευτυχιμένος που γνώρισε και παντρεύτηκε την όμορφη Ιταλίδα Ελένη Santantonio, που του χάρισε εννιά παιδιά. Για ποιο λόγο όμως κόντεψε να λιποθυμήσει όταν ο υπηρέτης του, ερχόμενος τρεχάτος από τα μαγειρήματα, του τραύλισε σ' αυτή «Υό... υό!»;

Υπάρχει τρόπος να κάνεις τον προϊστάμενό σου να σκάσει από το κακό του, χωρίς όμως να διατρέχεις τον κίνδυνο να σε απολύσει και να βρεθείς άνεργος; Ασφαλώς υπάρχει, όπως δείχνει το παράδειγμα ενός υπαλλήλου των ΤΤΤ (Ταχυδρομεία-Τηλεγραμμογραφία-Τηλεφωνία, στη φωτογραφία οι υπάλληλοι του παραρτήματος Ρεθύμνου), που έκανε τον συμπολίτη μας διευθυντή του Θεμιστοκλή Πενθερουδάκη να το φυσάει και να μην κρυώνει...

θεί; Και γιατί κάποτε του έδωσε να κρατάει και να κουνάει αριστερά δεξιά το φουκάρι ενός μαχαιριού;

Γιατί άραγε οι Ρεθεμνιώτες εκλείνουν τα μαγαζιά τους και έτρεχαν πατείς με πατώ σε στα Δικαστήρια όταν αγόρευε ο μακαρίτης δικηγόρος Ευθύβουλος Τσουδερός; Είναι δυνατόν αυτός ο καβίδικος Βενιζελικός να αποκάλυψε «τενεκέ» τον βασιλικότατο εισαγγελέα χωρίς να τιμωρηθεί; Και γιατί κάποτε του έδωσε να κρατάει και να κουνάει αριστερά δεξιά το φουκάρι ενός μαχαιριού;

Πώς εκδικούνταν οι μαθητές τους δασκάλους και τους καθηγητές τους; Πώς γελιοποιούσαν τα ιερά και τα όσια; Τι σκάρωναν σε όσους είχαν αναπηρία και ποια παρατσούκλια τους έβγαζαν; Σε ποιους περιποιούνταν τιμές, με ονόματα όπως «Γαλότσα», «Κατσαρόλα», «Μπακαλιάρος», «Bestia» και «Χότζας»;

Ήταν άραγε ο Καλλίνικος Νικολετάκης ο πιο ευπροσέγγιστος και φιλοπαιγμύνης επίσκοπος του Ρεθύμνου; Πώς αντιμετώπισε τον καλόγερο που είχε καταστήσει έγκυμο μια παρθένο; Πώς κατάφερε να αποσπάσει από τον πιο τσιγκούνη Ρεθεμνιώτη έμπορο πολλά σωρούλια ταλίων κατά τον Σαββατιάτικο έρανο υπέρ των εκπαιδευτηρίων; Και πώς βρέθηκε κάποτε να κάνει τον προξενιτή και για πολλά χρόνια από εκεί και πέρα να ακούει από τον γαμπρό τη μαντινάδα: Καλλιάνη την είχα όμορφη να μπαίνει στην αυλή μου παρά του κόσμου τα καλά και να πονει η ψυχή μου;

Ήταν ικανή να ανασύρει κάποιο όνομα από τα δεκάδες χιλιάδες άτομα με τα οποία σχετιζόταν ο Ρεθεμνιώτης πολιτικός, αφού, μόνο τα βαφτιστήρια του υπολογίζονταν σε χιλιάδες. Με ποιο τέχνασμα τα κατάφερε να ξεπερνά αυτό τον σκόπελο;

Πώς ήταν δυνατόν ο Στυλιανός Παττακός, ο «Στελιανάκης απ' την Αγία Παρασκευή», να ικανοποιήσει τα εκατοντάδες αιτήματα που του υπέβαλλαν οι συντοπίτες του, κατά τις συχνές καθόδους του στο Ρέθυμνο; Δεν έφτανε που του ζητούσαν σύνδεση του χωριού τους με τη ΔΕΗ, ασφαλίτωση του δρόμου, διορισμό του γιου, υδροδότηση των κατοικιών του χωριού, αλλά εκλιπαρούσαν και για μεταμοσχεύσεις οργάνων! Και γιατί απάντησε στην απορία της ορντινάντσας που είχε βάλει να τα σημειώνει: «Μωρέ μπουνταλά, γιατί, και όλοι οι άλλοι, τι νομίζεις ότι θα πάρουν»;

Αυτές και άλλες πολλές εύθυμες στιγμές της πόλης θα επιχειρήσουμε να ξαναζήσουμε με μια ιστορική περιήγηση, με τον τίτλο **Ψηφίδες από την ιστορία του ρεθεμνιώτικου χιούμορ**, στους τόπους ακριβώς στους οποίους έλαβα χώρα την προσεχή **Δευτέρα 22 Οκτωβρίου στις 6.00 μ.μ.**, στα πλαίσια των Ημερών Ρεθύμνου. Στο τελειώμά της, στις **7.30**, θα μαζευτούμε στην αίθουσα εκδηλώσεων του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου, όπου όλοι μαζί, η **Κατερίνα Τσακάλη**, ο **Τάσος Κόλλιας**, ο **Βασίλης Ασρινός**, ο **Θωμάς Κρεβετζάκης**, ο υπογραφομένος και όσοι άλλοι θα το έβγαζαν όρεξη, θα διαβάσουμε και θα αφηγηθούμε ιστορικά ανέκδοτα και ευφωλογήματα του Ρεθύμνου. Η περιήγηση και η εκδήλωση έρχονται να μας θυμίσουν ότι το χιούμορ αποτελούσε σε όλες τις ιστορικές περιόδους αναπόσπαστη εκδήλωση του πολιτισμού και της καθημερινότητας του Ρεθύμνου.

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας stharis@yahoo.gr, 2831055031